

CHỦ ĐỀ 5:
PHÒNG TRÁNH TIN GIẢ TRÊN MẠNG

Bài 1:

Tin giả trên mạng xã hội và
nhận biết nguy cơ tin giả



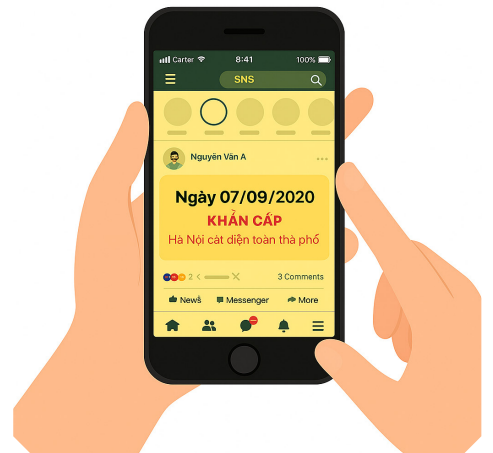
MỤC TIÊU:

- Hiểu được khái niệm và hậu quả của tin giả trên mạng
- Hiểu được vai trò quan trọng của người dùng mạng trong việc xác thực thông tin
- Hiểu được và thực hành tư duy phản biện khi đọc tin tức trên mạng để nhận biết nguy cơ tin giả

Không gian mạng với tính ẩn danh cao và khả năng lan truyền nhanh đã trở thành môi trường lý tưởng cho tin giả phát tán, gây sai lệch nhận thức, ảnh hưởng đến danh dự của cá nhân/tổ chức, an ninh trật tự xã hội và kinh tế. Vậy làm sao để tự bảo vệ mình và cộng đồng? Khi tiếp cận một thông tin, liệu chúng ta có vội tin và chia sẻ? Hiểu rõ về tin giả và rèn luyện tư duy phản biện là kỹ năng thiết yếu để trở thành người dùng mạng thông minh và có trách nhiệm.

1. Tin giả trên mạng và các tác hại

Ngày 7/9/2024, đọc được tin “Hà Nội cắt điện toàn thành phố”, chị Hằng vội chụp ảnh màn hình gửi vào nhóm cư dân và gia đình. Nhiều người lo lắng, nấu cơm sớm, rủ nhau đặt mua bếp cồn, ắc quy để tích điện dù đang mưa bão¹. Thông tin này thực chất là Tin giả, xuất phát từ các bài đăng chưa được kiểm chứng được lan truyền trên mạng xã hội trong thời gian diễn ra siêu bão Yagi.



Tin giả trên không gian mạng là những thông tin sai sự thật được cố ý đăng tải, lan truyền nhằm mục đích không chính đáng, gây hiểu lầm cho người đọc, người xem hoặc những thông tin có một phần sự thật nhưng không hoàn toàn chính xác do không

1 <https://vnexpress.net/tin-gia-hoanh-hanh-trong-bao-lu-4792160.html>

được kiểm chứng, xác minh hoặc bị phóng đại, suy diễn, làm thay đổi bản chất của sự việc, thường xuất hiện dưới dạng tin tức và được lan truyền chủ yếu trên mạng xã hội (theo Bộ Thông tin và Truyền thông, 2023). Tại Việt Nam, theo một khảo sát năm 2024, có tới 95% người khảo sát cho rằng đã từng gặp tin giả, chủ yếu trên các mạng xã hội².

Với khả năng lan truyền nhanh chóng và rộng rãi, tin giả trên mạng có thể để lại những *hậu quả nghiêm trọng* đến các cá nhân, tổ chức và xã hội.



Ảnh hưởng tới sức khỏe cộng đồng: Tin giả có thể gây hoang mang, dẫn đến niềm tin sai lệch, ảnh hưởng tiêu cực đến sức khỏe thể chất và tinh thần của mọi người.

Ảnh hưởng tới uy tín, danh dự của các cá nhân và tổ chức: Các cá nhân, tổ chức là mục tiêu của tin giả có thể bị mất uy tín, danh dự, gây ảnh hưởng nghiêm trọng đến cuộc sống và công việc.



Thiệt hại kinh tế: Tin giả có thể làm ảnh hưởng xấu tới thương hiệu của các doanh nghiệp bị tung tin đồn thất thiệt, từ đó ảnh hưởng đến hoạt động kinh doanh, sụt giảm doanh thu. Tin giả cũng có thể bị dùng để lừa đảo chiếm đoạt tài sản của mọi người.

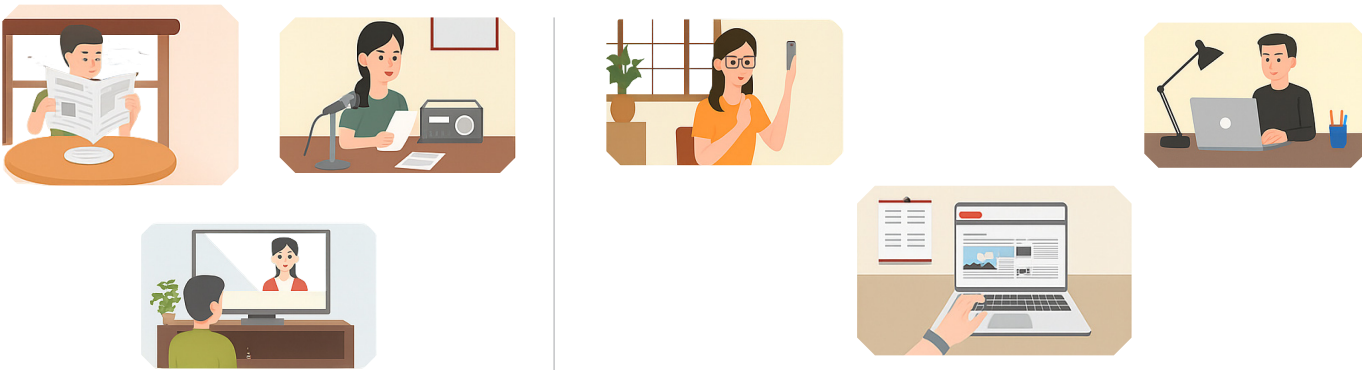
2 <https://thanhnienviet.vn/ban-ve-van-nan-tin-gia-va-mot-so-giai-phap-nhan-dien-ngan-chan-va-chu-dong-xu-ly-tin-gia-tren-khong-gian-mang-hien-nay-209243107164310098.htm>

Tác động đến an ninh quốc gia: Thông tin sai lệch về chính trị, sắc tộc, tôn giáo có thể làm gia tăng xung đột, gây mất ổn định xã hội, thậm chí dẫn đến bạo lực.



2. Vai trò của người dùng mạng trong việc xác thực thông tin

Để hiểu rõ tại sao chúng ta - là những người dùng mạng - có trách nhiệm và vai trò quan trọng trong xác thực thông tin, hãy cùng tìm hiểu sự khác biệt khi đọc tin tức ở *hai giai đoạn*: trước và sau khi có mạng Internet ra đời.

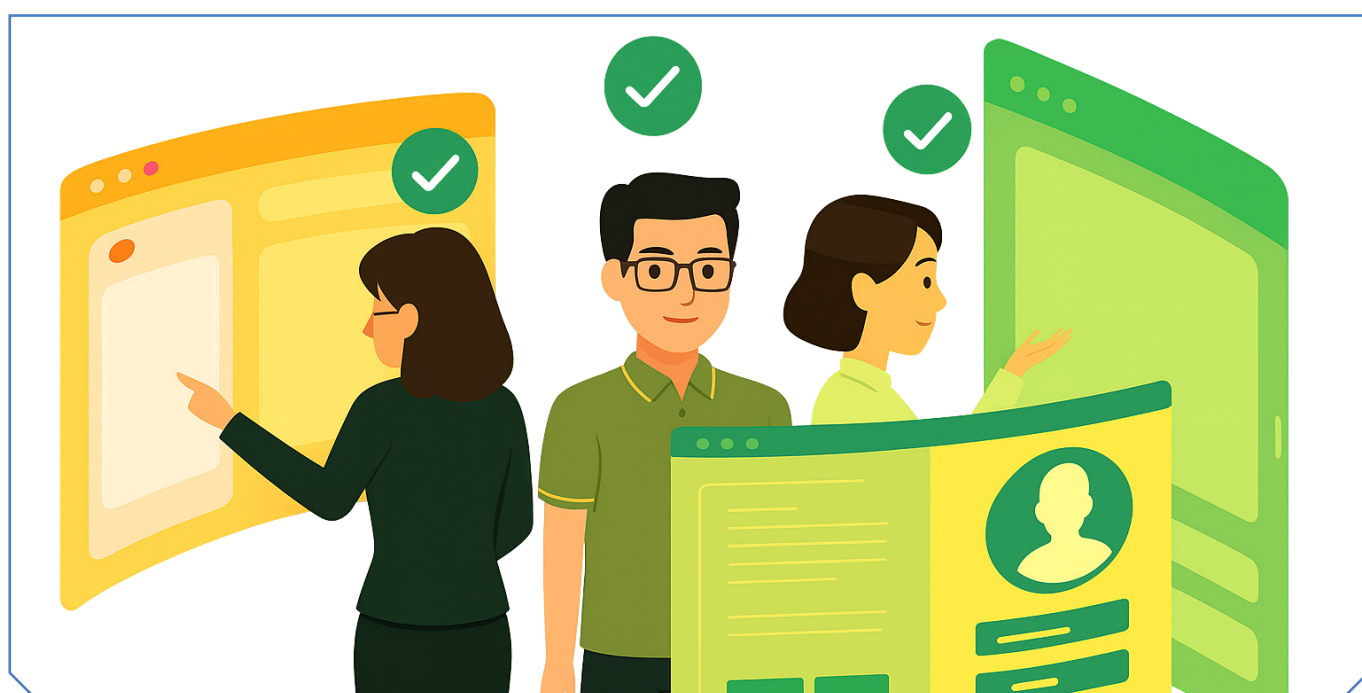


Trước khi Internet xuất hiện, mọi người tiếp cận tin tức qua các *kênh truyền thống* như truyền hình, báo in, đài phát thanh... Những kênh này có *đội ngũ kiểm duyệt* và chịu trách nhiệm về nội dung, bao gồm nhà báo và biên tập viên, đảm bảo thông tin được kiểm chứng trước khi đến độc giả.

Khi Internet ra đời, tin tức được truyền tải qua các *nền tảng mới* như trang tin điện tử, mạng xã hội. Trên mạng xã hội, mỗi cá nhân vừa là người đọc, vừa là người tạo và chia sẻ nội dung. Do *thiếu cơ chế kiểm duyệt* như các kênh truyền thống, *trách nhiệm đánh giá tính xác thực của thông tin đã chuyển sang chính người dùng*. Vì vậy, mỗi người cần trang bị cho mình những kỹ năng cần thiết như tư duy phản biện, kiểm chứng nguồn tin và phân biệt thông tin đáng tin cậy để trở thành người dùng thông thái trên không gian mạng.

Ngoài ra, bạn cần lưu ý rằng người tạo hoặc chia sẻ thông tin sai lệch trên mạng, dù cố ý hay vô tình, có thể dẫn đến các hình thức **xử phạt hành chính** hoặc **truy cứu trách nhiệm hình sự**, tùy thuộc vào mức độ vi phạm. Các cá nhân có hành vi lợi dụng mạng xã hội để cung cấp, chia sẻ thông tin giả mạo, thông tin sai sự thật, xuyên tạc có thể chịu mức phạt tiền từ 5 đến 10 triệu đồng³. Đối với tội vu khống, có thể bị phạt tù từ 1 đến 3 năm⁴.

3. Tư duy phản biện để nhận biết nguy cơ tin giả



Tin giả trên mạng luôn xuất phát từ những **động cơ gốc không chính đáng**. Khi đọc một tin tức trên mạng, đừng vội tin ngay mà hãy tư duy phản biện bằng cách tự đặt câu hỏi: “*Tin này có thể được đăng lên với động cơ gì?*”. Nếu bạn nhận thấy có khả năng là động cơ tiêu cực, thì tin tức đó có nguy cơ cao là tin giả. Dưới đây là **bốn động cơ tiêu cực phổ biến** mà bạn cần lưu ý.

3 Điều 101 Nghị định 15/2020/NĐ-CP

4 Điều 156, Bộ Luật Hình sự 2015, sửa đổi bổ sung năm 2017



Gây chú ý để giải trí hoặc muốn nổi tiếng: (“Cậu bé chần cừ”)

Người đăng tạo tin để gây chú ý hoặc muốn nổi tiếng. Thường họ sẽ đăng các *nội dung bất ngờ, sốt dẻo, giật gân*, đúng các vấn đề và xu hướng đang nổi bật.

Lợi dụng tình thế để trục lợi

(“Đục nước béo cò”)

Người đăng tạo thông tin bịa đặt, gây hoang mang và lợi dụng tình thế để trục lợi. Hãy nghi ngờ xem liệu bài đăng có thông tin theo hướng *có lợi cho sản phẩm, dịch vụ, cá nhân hoặc tổ chức nào đó không?*



Công kích làm tổn hại uy tín

(“Gấp lửa bỏ tay người”)

Người đăng tạo thông tin nhằm làm tổn hại uy tín của cá nhân hoặc tổ chức nào đó. Do đó hãy nghi vấn nếu các bài đăng có *thông tin theo hướng tiêu cực, phê phán*.



Gây rối loạn xã hội với mục đích chính trị (“Vẽ rắn thêm chân”)

Người đăng tạo thông tin nhằm gây rối loạn xã hội và chính trị, thường diễn ra vào thời điểm xảy ra các sự kiện quan trọng như Đại hội Đảng, Hội nghị Trung ương, Hợp Quốc hội... Vì vậy, *đừng bị kích động* bởi các thông tin có xu hướng bôi nhọ, hạ bệ uy tín các lãnh đạo Đảng, Nhà nước.

SUY NGẪM

Khi mạng xã hội lan truyền thông tin “Hà Nội mất điện toàn thành phố” trong thời gian xảy ra siêu bão Yagi. Theo bạn, tin tức này có động cơ gì? Có nguy cơ của tin giả hay không?

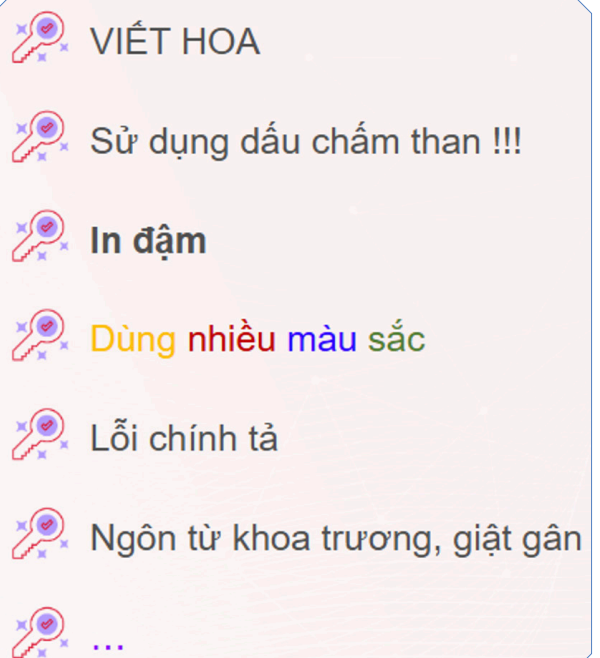
(Gợi ý: Tin tức trên có thể có các động cơ:

- Gây chú ý để giải trí hoặc muốn nổi tiếng: Một số người có thể đăng tin giật gân để thu hút sự chú ý, tạo tương tác cao trên mạng xã hội mà không có nguồn tin chính thống.
- Lợi dụng tình thế để trục lợi: Có thể tin này được tung ra khiến mọi người hoang mang, từ đó đổ dồn mua các sản phẩm như lương thực tích trữ, ắc quy, bình gas...

Kết luận: Tin tức trên có nguy cơ của tin giả và cần tiến hành xác minh.)

Ngoài việc xem xét về động cơ của tin tức, bạn có thể nhận biết một số dấu hiệu khác thông qua quan sát các **ngôn từ và định dạng bất thường** của bài đăng. Những người tung tin giả thường sử dụng các ngôn từ khoa trương và định dạng như viết hoa, in đậm, sử dụng ký hiệu, nhiều màu sắc... nhằm *thu hút sự chú ý* của người đọc

và tạo cảm giác khẩn cấp hoặc quan trọng. Bên cạnh đó, các bài đăng chứa tin giả thường **có nhiều lỗi chính tả và ngữ pháp**. Điều này là do chúng thường được tạo ra một cách vội vàng, thiếu sự kiểm duyệt và không qua quá trình biên tập chuyên nghiệp như các nguồn tin chính thống.



Các dấu hiệu ngôn từ và định dạng bất thường



Ví dụ về tin giả có ngôn từ và định dạng bất thường: Tiêu đề in hoa, sử dụng nhiều màu sắc; ngôn từ khoa trương.



Ví dụ về tin giả có ngôn từ và định dạng bất thường: Lỗi chính tả, lỗi ngữ pháp.



Ví dụ về tin giả có ngôn từ và định dạng bất thường: Sử dụng dấu chấm than, ký hiệu; ngôn từ giật gân.

Lưu ý rằng, trên đây chỉ là những dấu hiệu nhận biết một thông tin là giả, tuy nhiên không chắc chắn tin đó là giả hay không. Để chắc chắn một thông tin là thật hay giả, bạn cần tiến hành xác minh. Nội dung xác minh thông tin sẽ được tìm hiểu ở bài học tiếp theo trong chủ đề này.



Nội dung chính cần ghi nhớ

1. Tin giả trên không gian mạng là những **thông tin sai sự thật** được cố ý đăng tải, lan truyền nhằm mục đích không chính đáng, gây hiểu lầm cho người đọc, người xem hoặc những thông tin có một phần sự thật nhưng không hoàn toàn chính xác do không được kiểm chứng, xác minh hoặc bị phóng đại, suy diễn, làm thay đổi bản chất của sự việc, thường xuất hiện dưới dạng tin tức và được lan truyền chủ yếu trên mạng xã hội.
2. Tin giả có thể gây những **hậu quả nghiêm trọng** ảnh hưởng đến sức khỏe cộng đồng, uy tín/danh dự của các cá nhân/tổ chức, thiệt hại về kinh tế, hoặc tác động xấu đến an ninh quốc gia.
3. Người dùng mạng có **vai trò quan trọng trong kiểm duyệt** thông tin.
4. Tư duy phản biện về **động cơ của người đăng tin** có thể giúp nhận biết nguy cơ của tin giả: Gây chú ý để giải trí hoặc muốn nổi tiếng, lợi dụng tình thế để trục lợi, công kích làm tổn hại uy tín, hoặc gây rối loạn xã hội vì mục đích chính trị.
5. Một dấu hiệu khác cảnh báo nguy cơ tin giả là **ngôn ngữ và định dạng bất thường** của bài đăng.

